

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.161.2-312.2

ВАСИЛИШИН Igor

САКРАЛЬНІ ВИМІРИ В ХУДОЖНЬО-ФІЛОСОФСЬКОМУ ПОЕТИЧНОМУ СВІТІ МИХАЙЛА СИТНИКА

У статті розглянуто сакральні мотиви у творчості українського письменника Михайла Ситника. Проаналізовано нерозривний зв'язок *sacrum* у поезіях автора з рідною землею, яка є для нього «священним простором». Досліджено, що сакральні виміри в художньо-філософському світі Михайла Ситника пов'язані з трьома концептами — Бог, Віра, Україна, які визначають «*imago mundi*» поета і є основою його світовідчуття та світобачення, формуючи на чужині поетичне буття-у-світі поета-емігранта.

Ключові слова: сакральні мотиви; *sacrum*; екзистенційна ситуація; епоха; чужина; поетичне буття-у-світі.

Вступ. Біографія українського письменника-емігранта Михайла Ситника (1919–1959 рр.), його літературна спадщина належать до тих сторінок історії української літератури ХХ ст., які потребують глибокого та різнопланового дослідження на рівні вивчення біографічних даних, а також усебічного аналізу тематики, проблематики, світоглядних ідей, провідних мотивів творів, художньо-філософських концептів, що сформували його поетичне буття-у-світі. М. Неврлий писав: «В історію української літератури ввійде М. Ситник як субтильний лірик, близький природою до Олеся, Сосюри, Рильського, Єсеніна. В його художній спадщині є ще низка різного характеру художніх проз, публіцистичних праць, рецензій, листів. Значну історико-літературну вартість мають його спогади про О. Телігу, І. Ірлявського й І. Рогача, з якими він так самовіддано співпрацював» [5, с. 16]. Художній світ М. Ситника, його поетичне буття-у-світі, яке й стало тим справжнім життям, віртуальною реальністю, що переважала в Ситниковому світі, відображають цілу епоху творчої еміграції митців, що опинилося за межами Батьківщини в період трагічних реалій Другої світової війни та повоєнних років, змусивши цілу генерацію письменників-емігрантів мандрувати дорогами Європи, а частину з них продовжити згодом життєвий і творчий шлях уже за океаном.

Аналіз досліджень і публікацій. Літературу української еміграційної спільноти ХХ ст. досліджували у своїх наукових, літературно-критичних працях багато літературознавців, зокрема В. Державин, І. Качуровський, І. Кос-

тецький, Є. Маланюк, Ю. Шевельов, що були безпосередніми учасниками літературознавчого процесу того часу, та сучасні дослідники В. Агеєва, О. Астаф'єв, О. Баган, Ю. Войчишин, Г. Грабович, П. Іванишин, М. Ільницький, М. Крупач, Л. Куценко, І. Набитович, М. Неврлий, С. Павличко, І. Руснак, Т. Салига, М. Слабошпицький, С. Хороб та ін.

Постановка проблеми. Епоха початку й середини ХХ ст., у якій жив і творив М. Ситник, мала значний вплив на розвиток української літератури та культури загалом. Активний розвиток технократії призвів до втрати духових сакральних цінностей, знецінення священних архетипів, утвердження в раціоналістичному світі технократичного й профанного та десакралізації людського існування, що вела особистість у «десакралізований світ» (М. Еліаде), у якому вона змушена була існувати. «Коли людина стає духово загроженою, — підкреслює І. Руснак, — у філософії та літературі з'являються нові роздуми про світ, про становище людини у ньому, про культуру, життя загалом» [6, с. 257]. На перший план мислителі висунули пошук людиною свого «я», своєї неповторної духовості, автентичності, потребу «тотальної евангелізації душі» (Г. Марсель), пошуку свого місця у великому світі, часто загрозливого для існування індивідуума в епоху «втрати Бога», «розбожнену» епоху (К. Ясперс), час «світової ночі» (М. Гайдеггер), «сатанинську добу» (Є. Маланюк), епоху «темряви», «прірву знедоленого віку» (Ю. Клен). Потреба в подоланні трагічної дисгармонії світу, «страху смерті», зневіри через духовий катарсис,

пошуку автентичного буття-у-світі виразилася у творчості багатьох письменників-емігрантів, зокрема й М. Ситника, через призму світу *sacrum*'у. «Художня література, — зазначає І. Набитович, — в онтологічному ракурсі завжди була своєрідним засобом освоєння, пізнання людиною світу, в якому вона живе, його упорядкування, а, разом із тим, й окресленням й представленням свого *буття-у-світі*. Одночасно на мікрорівні власного світу, через письменство *homo scriptor* пізнає й презентує себе й виявляє своє «я» світові. «*Sacrum*, *сакральне* світовідчуження є однією з наріжних категорій у художній літературі, яка представляє й виражає це *буття-у-світі*» [4, с. 13].

Життя — смерть — безсмертя. «Imago mundi» у творчості М. Ситника. Творчість М. Ситника періоду еміграції охоплює два етапи: «європейський» (40-і рр. — період «другої еміграції») та заокеанський — «американський» (50-ті рр.). Справжнім життям для нього була саме творчість, його поетичне буття-у-світі, через призму якого у своєму світовідчуженні та спітосприйнятті «поет-скиталець» (М. Неврлий) «переживав» реалії тогочасної епохи й найтрагічніші сторінки своєї біографії, пов'язані із втратою рідної землі.

Віра в Бога у Ситника така ж природна, як і в більшості українців, що сповідують християнство, вона не потребує ні утвердження, ні релігійно-філософських роздумів про її духову суть, ні екзистенціалістських «пошуків Бога». Вона прищеплена ще з дитинства і сягає своїм корінням у сакральні традиції українського «Роду й Дому» (Є. Маланюк): коли настільною книгою в хаті є Біблія, з якої батько просить, «назначивши сірником» щось прочитати («З моєї біографії»), а її читання стає священним ритуалом Віри й спілкування з Богом; коли в інтер'єрі української світлиці обов'язковими є рушники, старі ікони й незгасла лампадка біля них, а на столі лежить Євангеліє поруч із «Кобзарем» Шевченка («У хаті в мене глиняна долівка...»); коли батько, виряджаючи сина в далеку путь, дає йому в дорогу хрестик, який має оберігати його від усіх бід і передаватися з покоління в покоління як символ незнищенності віри й роду («Мій батько»):

— Візьми ось із собою, сину, хрестик,
Його ще дід твій змалечку носив,
І ти його повинен всюди нести,
Щоб хрестик цей дістав колись твій син
[7, с. 310]

У поезіях Михайла Ситника Бог завжди поруч, до нього митець звертається і серцем, і розумом, прагнучи віднайти гармонію в чужому середовищі, знайти порятунком від трагічної дисгармонії світу. Він дуже часто залишається єдиною розрадою і єдиною надією на непривітній поетові чужині. Тому в багатьох поезіях автор апелює до Господа й до Вищих Сил. Сакральна лексика (теоніми, еортоніми, ідео-німи, ікононіми), сакральні вирази і вислови, метафоризовані сполуки, символи, утворюючи ауру *sacrum*'у, присутні в поезіях М. Ситника, визначаючи й формуючи «*imago mundi*» в його творах: «хрест Володимира Святого» («Столиця»); «Хай вас Бог боронить», «Боже мій», «кара Божа», «розіп'яна на поруганих хрестах», «заповідь свята», «Божа Мати із вірою в очах з хрестом в руках» (поема «Вигнанець»); «лише у Бога він просив поради», «Бог з тобою», «Бог-отець», «пекло», «посланець від Господа», «птиця Божа», «неділя вербна» «Слава Господу Ісусу Христу!», «священна плоть» (віршована повість «Залізничний сторож»); «О, Господи, прости во ім'я Сина...» («Молитва»); «свята Євангелія» («Вітчизна»); «Біблія» («З моєї біографії»); «симфонія Безсмертного великого Творця», «рука Господня на плечі» («Минають дні вогні, холодні, чорні...»); «перехрестилися вогненні стріли» («Буря»); «В царстві буде хай твоє життя!», «Слава Богу!» («На даху іржавім снігу латка...»); «просфора свячена» («Десь там життя, ізвідкись пісня лине...»); «животворний світ» («В гаю»); «Божа природа» («В саду»); «Божа ласка» («Рибалка»); «колядник»-соняшник («Колядник»); «писанки», «храм», «день — величний, Великодній», «здійснення чудес», «Христос Воскрес!» («Великодній спомин»); «небесні божі свічі» («Новий рік»); «полонянка від самого Бога», «похилилась вітчизна моя на хрести» («В таверні»); «на стіні з докором Божа Мати» (Донька); «заповідь Божа» («Волюцюги»); «на хресті розп'ята», «проклята душа» («Дві матері»); «Воскресіння Господа Святого», «Він один — суддя нам і пророк», «образ Христа», «Воістину Воскрес!» («Великодня посвята доні»); «сповідь ночі», «сяйво Боже» («Мов на сповідь, огорнула ніч...»); «церква, свічки», «Божий хрестик» як «охорона від гріха і зла» («В страшний четвер»); «Б-жий храм» («Вільхи»); «святе причастя», «Божа рука», «Христос Воскрес! Воістину Воскрес!» («Христос Воскрес!» («Розквітлий день прийма святе причастя...»)); «ясний Всевишній»

(Плачуть вишні»); «Пасха красна» («Христос Воскрес!»); «зруйнований Храм», «чудеса Господа» («Христос Воскрес!» («І знов весна, як і минулі весни...»)); «стара каплиця», «гаряча» молитва матері; люди, що йдуть «навколо храму, несучи хрести» («Містечко рідне. І стара каплиця...»); «Господь таврує путь» («Ольжич у Житомирі»); «іди із Богом...» («The windy city»); «благословляюча рука» («Положив голівку на паркан...»); «я буду Богу невимовно дякувати» («Лист на Україну»); «саду божественний світ» («В саду»); «малює з Божої руки», «будь благословенна» («Зима»); «грішна земля» («Перший сніг»); «богомільна й забобонна ніч» («Ніч»); «сімнадцять Божих літ тому» («Скорбна аналогія»); «заколядуймо», «Різдвяний вітер», «Різдвяна ніч над банею Софії», «усміхнений Христос», «зірка Різдвяна», «праведна земля», «християнська хата», «народження Держави і Христа» («Різдвяний вечір»). Як і для зображення священного, так і профанного Михайло Ситник використовує значний пласт сакральної лексики, яка є органічною для буття українського поета. «З давніх-давен люди усвідомлюють навколишній світ як взаємодію, взаємопроникнення профанної (звичайної, предметної, буденної) і сакральної (священної, міфічної, трансцендентної) сфер. Поетичне мовлення, відповідно, віддзеркалює такі уявлення в концептній парі «sacrum — profanum», яка, втім, не є в повному сенсі опозиційною, дихотомічною», — підкреслює Ю. Браїлко [1, с. 34].

Сакральними є для поета всі знакові місця України та державні діячі, що символізують велич та незламність духу рідної землі. Так, у вірші «Столиця» (1941) звучить національний імператив могутності й нескореності рідної землі та величі християнських символів, яких не здатні знищити чужинці-окупанти:

Шаліють готи дико й строго,
В безсиллі сціплюють уста –
Що їм не вирвати хреста
З рук Володимира Святого... [7, с. 30]

Ворогові не здолати України, — підкреслює поет, бо «не стали на коліна усі Богданові сини», і «вічним ствердженням життя» — символом невмирущості є «жовто-блакитний рідний стяг на бані золотій Софії», яка є священним місцем віри, сили і духовості для кожного українця, адже «яким би нечистим не був Світ, він постійно очищується через святість храмів» [3, с. 33].

Екзистенційно-філософські роздуми над проблемами буття, його трансцендентності,

величі й, водночас, трагічності М. Ситник висловлює в поезії «І ще один, останній вірш...». Митець відтворює художньо-філософську міфологему смерті як буттєвого порогу. Смерть для нього така ж сакральна, як і життя, дароване Богом, оскільки «безсмертна грізна смерть», до якої звертається поет, — «привчила до життя», навчила цінувати повноту, повноцінність і неповторність власного буття-у-світі, незважаючи на весь трагізм екзистенційної ситуації «безгрунтяства».

«Екзистенційний священний простір і десакаралізація чужини. Сакральність життя для поета є незаперечною, оскільки воно від Бога, але на чужині, далеко від рідної домівки, життя поволі втрачає свій сенс. У поезії «Я знов бреду алеями густими...» звучать мотиви самотності, розпачу й туги. Єдине, про що мріє поет, — це померти в рідному, батьківському краю, з тривою, проте, усвідомлюючи, що доля не дасть йому такої можливості:

Віддати себе готовий я на жертву,
Лише одного болісно боюсь, –
Чи ж приймеш Ти мене, як опізнюсь,
Щоб на руках Твої святих померти [7, с. 34]

Життя за межами Вітчизни поволі перетворюється у «відчужене» існування, моральне, психологічне та духове вмирання на чужій землі, куди закинула поета «проклята і зла» доля («Сиплеться, сиплеться, сиплеться...») — на чужині, де «розбитий і знівечений» поет-скиталець, бредучи «сліпою ніччю» у невідомому чужому світі, втрачає надію, що хоч коли-небудь ще зможе переступити «теплий батьківський поріг» («Ніч»), а «блукання по чужих краях» породжують жаль, зневір'я, втому і «тягучу журбу за рідним домом» («Десятиліття»); де і «хмара, мов труна» («Самотність»), і «напівжиття», яке минає в чужих краях («Волоцюги»).

Величні й пишні сакральні споруди Заходу, сама антисакральна, на думку поета, ментальність Заходу не викликають у нього тих емоцій і почуттів, того відчуття божественності, як прості сакральні символи рідної української хати (цикл «Берлінські присмерки»). Похмура картина Європи, що горить у полум'ї Другої світової війни: «готичні вежі сірих кам'яниць», які «кладуть на брук свої холодні тіні»; де «невсипущо за тобою стежить // Історії підступний, злий слуга»; де «життя життям історію трясє»; де людські почуття «настромлені на жевріючих лезах»; де «на жертovníк сивого часу // Лихі жерці несуть

безславу славу» — створюють апокаліптичну, фантазмагоричну картину світу, у якому, за словами Мартіна Гайдеггера, «не лише святість як шлях до божества поступово втрачається, але й навіть сліди цих загублених шляхів вже майже згасли» [2, с. 182]. «Епоха у розвітрену грозу», — на думку митця, — ставить «нові величні пам'ятники» ідолам, яким поспішають поклонитися люди (Готичні вежі сірих кам'яниць...):

А люди йдуть і йдуть упасти ниць,
Щоб поклонитися новим творінням...
Готичні вежі сірих кам'яниць
Кладуть на нас свої смертельні тіні [7, с. 44]

У філософській поезії «Дух творчості — неумирущий дух...» Михайло Ситник, як і багато інших українських поетів епохи (Є. Маланюк, Ю. Клен, В. Барка, М. Орест), вказуючи на причини антисакральності сучасного світу в «розбожнену» епоху, стверджує, що саме «неумирущий» дух творчості, тобто цивілізаційного прогресу, технократії, витаючи «переможно над віками», кладе «на святощі печать свою тверду», спричиняючи врешті-решт у своїх «золотих здобутках» у десакралізованому світі до «духу руйнації». «І ми не знаємо, хто з них справді дужчий», — робить висновок поет [7, с. 45].

Екзистенційні відчуття самотності, відчуження від світу «десакралізованої» епохи Михайло Ситник передає в поезії «Галюцинацій сонних каламуть...». Образ «Фавста», що йде «в далеку путь», світ, «що впливає бжевіллям», «екстаз готики», який не тішить «набридливого гостя», що мандрує дорогами чужини, — створюють трагічну картину «розбоженого» світу, з якого є лише один вихід для людини — смерть:

Тут пахне ладаном, і я, мов труп,
Лякаюся в путі своєї тіні,
А чорна ніч, напівжива, як крук,
Мені співа мелодії осінні [7, с. 45]

Поєднання екзистенційно-філософських мотивів (загублена людина в чужому світі; «розбожена» епоха; тривога і страх смерті; особистість в «межовій» ситуації); та історіософських (особистість в історичних катаклізмах; доля світу) у циклі поезій створює загальну картину трагізму буття-у-світі людини в антисакральному, покинутому Богом світі, де хочеться лише «спочити і заснуть». Проте особистість у «межовій ситуації» здатна до «свободи вибору», може гідно пройти свій шлях у бутті-до-смерті, тому й виголошує поет:

Чекайте! Коні сиві зупиніть,
Запряжені у чорнім катафалку.
Дозвольте до кінця мені згоріть
І блиснути, як зірка, наостанку [7, с. 45]

Усе, що поза Україною, поет не сприймає з погляду сакрального — навпаки, чужина у нього антисакральна, сувора й ворожа, й Бог для нього тут чужий, й усе божественне втрачає свою святість. У багатьох поезіях М. Ситник це проголошує, підкреслюючи навмисне несакральність чужини, як у сонеті «Мадонна», що увійшов до циклу «На схилах Альп» (1946). Антисакральність чужини поет декларує особливо гостро, використовуючи елемент новелістичної розв'язки. Благоговійно-елегічний мотив на початку сонету, сакральні символи — «свічки, немов метелики нічні», «святі ікони»; «велична панна», яка «на колінах тихо б'є поклони»; уста, що «шепочуть молитви під мрійні дзвони»; «омріяна мадонна» — поет завершує різким контрастом, що наскрізь руйнує ілюзію священного образу:

В її безгрішність вірять ще усі
І поклоняються їй красі,
Лиш в мене в серці стало раптом пусто,
Коли після таких благоговій
Я упізнав її лукаву тіль,
Що з церкви перебігла в дім розпусти [7, 79]

Контраст сакральності рідного краю і несакральності чужини поет підкреслює у вірші «Великодній спомин», лише віра й надія рятують його від довгих років самотності на чужій землі... Прошли літа. І я іду сьогодні
На чужині, не таючись, у храм,
А все ж цей день — величний, Великодній, —
Для мене не такий святий, як там, —
Як там, у Києві, в старій каплиці,
Де вірив я у здійснення чудес...
Лише надія тут, як дика птиця,
У серці б'ється, бо ж — Христос Воскрес! [7, 226]

Божественне у Ситникових творах присутнє всюди і торкається всього, що існує, проте поняття «священного простору» і «священного місця» тісно пов'язане саме з рідною землею і рідним домом, поза якими увесь простір чужини позбавлений сакральності. Для поета дім на чужині — це лише місце тимчасового пристановища, оселя, не наділена «*imago mundi*» (М. Еліаде), тому фізично розірваний зв'язок зі «священим простором» поета — Україною призводить до екзистенційної ситуації втрати надії, відчаю, страху через неможливість відчувати ще хоча б раз рідний ґрунт під ногами та епістемологічної самотності в порожнечі

чужого буття, що загострюється в пік емоційно-психологічного напруження, адже «дім, — наголошує Мірча Еліаде, — це не річ, не «машина для проживання», дім — це Всесвіт, який буде собі людина...» [3, с. 31]. Тому для поета дім на чужині абсолютно десакралізований. Це «могила жажна» чужини («Дні, як птахи, що в вирій летять...»); «східці пишного вокзалу», де поет «переночовує життя» («Вирвався з дому — і усе пропало...»); «мертва декорація» («Минають дні вогкі, холодні, чорні...»); «біла домовина» кімнати «з відкритими у чорний світ дверми» («Десь там життя, ізвідкись пісня лине...»); «кімната-пустка», що «шкіриться наклейками обліплених валіз», викликаючи лише «самотність, перевтому і нудоту» («Так, нашого життя дві паралелі...»).

Особливого значення у віршах Михайла Ситника набуває сакральність України, оскільки духові відчуття і переживання «священності» рідної землі є для поета своєрідним моральним катарсисом. Спогади про Вітчизну, споконвічна святість рідного краю, дарована Богом, допомагають поетові очиститися й хоча б на мить позбавитися від гріха життя на чужині, а не на священній для Ситника рідній землі («Земля»):

І коли давитиме гадюкою
Чужина, що аж кривиця бризне, —
Серцем в рідну землю я постукаю,
Як у браму золоту Вітчизни [7, 157]

Sacrum Вітчизни, рідного дому поет передає макроконцептом — «божественний мій край» («Дівчата лушили квасолію...»). Сакральність України, її державності виражають образи-символи у ліриці М. Ситника — це і «ненька Україна, розіп'ята на поруганих хрестах», честь якої, як «заповідь свята» (поема «Вигнанець»); вона виражена у словах отця Методія (віршована повість «Залізничний сторож»): «Держава — це душі священна плоть, // Держава наша — це то храм народній, // Який благословив і сам Господь»; це під час війни «розіп'ята ненька-Україна двома катами на однім хресті (гітлерівським і сталінським режимами — прим. І.В.) («Прозріння»); звертаючись до Господа, свою щиру, сокровенну молитву поет починає словом «У к р а ї н а» («Молитва»), порівнюючи Вітчизну зі «святою Євангелією» («Вітчизна»); Господь Святий є єдиним суддею і пророком — і Україна є єди-

ною любов'ю («Великодня посвята доні»). Божественну суть України поет передає у рядках вірша «Вільхи»:

Ні, цього мало, впали на коліна,
Немов це ми зайшли у Божий храм,
Щоб, недостойним і убогим нам,
Як чудо, пред'явилась Україна [7, 288]

Апофеозом сакральності рідної землі, батьківського дому й держави — усього, що є для поета «священним простором», є вірш «Різдвяний вечір», у якому тісно переплітаються різдвяні мотиви народження Ісуса Христа й історіософські — відродження України. Поет наводить паралелі: «рідний вітер» — «Різдвяний вітер». Образ «усміхненого Христоса», що з'являється «над банею Софії» в Різдвяну ніч над апокаліптичним Києвом («на східцях Лаври — мох і пил», «темінь», вилита на землю, Різдвяна зірка, втоплена в Дніпрі, що «пливе, немов печаль на хвилях»), захопленим чужинцями-сторожами, що «на почуття людські чатують», — дає світлу надію людям на відродження України, бо лише в руках Божих її майбутня доля: «Й народиться Вона так, як і Він, — // Держава наша. Він її догляне». Тому поет проголошує:

Ви чуєте, гей, друзі, тут і там,
Про що нам шепче цей Різдвяний вітер?
Народження Держави і Христа —
Єднається в серцях і заповітах [7, 352]

Висновки. Сакральні виміри у творчості Михайла Ситника пов'язані з трьома концептами — Бог, Віра, Україна, що визначають «*imago mundi*» поета і є основою його світовідчуття та світобачення, формуючи поетичне буття-у-світі українського митця. Усе, що поза межами Вітчизни, «десакралізується», втрачає автентичність українського «Роду й Дому». Образ чужини в ліриці Михайла Ситника позбавлений будь-яких ознак «священності» і «святості» через трагічні переживання втрати рідної землі та яскраво виражену «антеїстичність» його художнього світу. Екзистенційні переживання закинутості в чужому світі, втрата надії на повернення до Батьківщини залишають митцеві, проте, несхитну віру в Бога-Творця й ліричні спогади про рідну землю і батьківську хату, що є для нього єдиноможливим існуванням у власному поетичному бутті на протигагу «десакралізованому» світові «згубленої Батьківщини».

Список використаної літератури

1. Браїлко Ю. Сакральна лексика як стилістичний засіб зображення профанного світу в українській поезії II половини XX століття / Юрій Браїлко / Науковий вісник Чернівецького університету. Романо-слов'янський дискурс. — 2013. — Вип. 659. — С. 34–37.

2. Гайдеггер М. Навіщо поети? / Мартін Гайдеггер / Слово. Знак. Дискурс : антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / [ред. М.Зубрицька]. — Львів : Літопис, 1996. — С. 182–197.

3. Еліаде М. Священне і мирське; Міфи, сновидіння і містерії; Мефістофель і андрогін; Окультизм, ворожбитство і культурні уподобання / Мірча Еліаде; [пер. з нім., фр., англ. Г. Кьорян, В. Сахно]. — К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. — 591 с.

И. ВАСИЛИШИН

САКРАЛЬНЫЕ ИЗМЕРЕНИЯ В ХУДОЖЕСТВЕННО-ФИЛОСОФСКОМ ПОЭТИЧЕСКОМ МИРЕ МИХАИЛА СЫТНИКА

В статье рассмотрены сакральные мотивы в творчестве украинского писателя Михаила Сытника. Проанализирована неразрывную связь *sacrum*'а в стихах автора с родной землей, которая является для него «священным пространством». Исследовано, что сакральные измерения в художественно-философском мире Михаила Сытника связаны с тремя концептами — Бог, Вера, Украина, которые определяют «*imago mundi*» поэта и является основой его мироощущения и мировоззрения, формируя на чужбине поэтическое бытие-в-мире поэта-эмигранта.

Ключевые слова: сакральные мотивы; *sacrum*; экзистенциальная ситуация; эпоха; чужбина; поэтическое бытие-в-мире.

I. VASYLYSHYN

SACRAL DIMENSIONS IN THE ARTISTIC AND PHILOSOPHYCAL POETRY WORLD OF MIKHAIL SYTNIK

In the article reviewed the sacred motives in the works of Ukrainian writer Mikhail Sytnik. The inseparable connection of *sacrum* in poetry of the author with his native land, which is «sacred place» for him, is analyzed. It is explored that the sacred measurements in the artistic and philosophical world of Mikhail Sytnik are connected with three concepts — God, Faith, Ukraine, which define the «*imago mundi*» of the poet and is the basis of his attitude and world view, forming in a foreign life the poet's existence in the world of the emigre poet.

Key words: sacred motives, *sacrum*, existential situation, epoch, foreign country, poet's existence in the world.

4. Набитович І. Універсум *sacrum* 'у в художній прозі (від Модернізму до Постмодернізму) : Монографія / Ігор Набитович. — Дрогобич-Льоблін : Посвіт, 2008. — 600 с.

5. Неврлий М. З Україною в серці своєму / Микола Неврлий // Ситник М. Катам наперекір : поезії, проза, спогади / [упорядн. М. Неврлий, Г. Булах]. — К. : Видавництво імені Олени Теліги, 1998. — С. 13–23.

6. Руснак І. Сакральне у духовному житті людини (на матеріалі прози Уласа Самчука) / Ірина Руснак // *Sacrum* і Біблія в українській літературі. — Lublin: Ingvar, 2008. — 812 с.

7. Ситник М. Катам наперекір. Поезії, проза, спогади / Михайло Ситник / [упорядн. М. Неврлий, Г. Булах]. — К. : Видавництво імені Олени Теліги, 1998. — 448 с.

I. VASYLYSHYN

SACRAL DIMENSIONS IN ARTISTIC AND PHILOSOPHYCAL POETRY WORLD OF MYKHAILO SYTNYK

The epoch of the beginning and the middle of the twentieth century, in which M. Sytnyk lived and worked, had a significant influence on the development of Ukrainian literature. The active development of technocracy led to the loss of spiritual values, the depreciation of sacred archetypes, the establishment of a technocratic and profane in the rationalist world and the desacralization of human existence, leading the person into a «desacralized world» (M. Eliade), in which it was forced to exist. The need to overcome the tragic disharmony of the world, «the fear of death», despair through spiritual catharsis, the search for authentic existence in the world was expressed in the work of many writers-emigrants, including M. Sytnyk, through the prism of the world of *sacrum*.

In many poems, Mykhailo Sytnyk appeals to the Lord and to the Power of the Most High. Sacred vocabulary (theonims, eortonims, ideonims, icononims), sacred expressions and phrases, metaphorical compounds, symbols, forming the aura of *sacrum*, form the «*imago mundi*» in his writings.

Existential and philosophical reflections on the problems of being, its transcendence, greatness and, at the same time, tragedy M. Sytnyk expresses in his poem «And one more, the last verse...» The poet reproduces the artistic and philosophical mythology of death as an existential threshold. Life beyond the boundary of the Motherland is slowly transformed into an «alienated» existence, moral, psychological and spiritual dying in a foreign land, where the poet cast a «damned and evil» fate («Flutter, flutter, flutter...»). The combination of existential and philosophical (the lost man in a fo-

reign world, the «devious» era, the anxiety and the fear of death, the person in the «boundary» situation), as well as historiosophical motives (personality in historical cataclysms, the fate of the world) creates a general picture of the tragedy of being-in-the-world of a man.

The Divine in Sytnyk's works is present everywhere and touches everything that exists, but the notion of «sacred space» and «sacred place» is closely connected with the native land and home, beyond which all foreign space is devoid of sacredness. Sacrum of the Motherland, the home of the poet passes the macro concept — «the divine my land». The apocalypse of the sacredness of the native land, the father's house and the state — all that is for the poet's «sacred space» is the

poem «Christmas Evening», in which the Christmas motifs of the birth of Jesus Christ and historiosophytic ones are closely interwoven — the revival of Ukraine.

Sacred dimensions in the work of M. Sytnyk are connected with three concepts — God, Faith, Ukraine, which is the basis of his attitude and worldview, forming a poetic being-in-the-world of Ukrainian artist. Everything that is outside the Motherland is «desacralized». Tragic experiences due to the loss of his Motherland, the bright «atheistics» of the poetic world of Mykhailo Sytnyk deprives a stranger of any signs of «sacredness» and «holiness» in the «desacralized» world of the «lost Motherland».

Стаття надійшла до редакції 11.10.2017

УДК 82-3.09:7.071.1

ДРОЗДОВСЬКИЙ Дмитро

ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІ ДЖЕРЕЛА ПОСТПОСТМОДЕРНІЗМУ: ФЕНОМЕНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ Й НАРАТИВНІ СТРАТЕГІЇ

У статті йдеться про специфіку конструювання художнього простору у постмодерністському й постпостмодерністському романі. Встановлено взаємозв'язки між постмодернізмом і постпостмодернізмом. Представлено погляди іспанських і американських теоретиків на проблему трансформації постмодернізму в сучасній культурі. Окреслено феномен розщеплення межі між справжньою та фікційною реальностями, що відбувається в результаті особливостей феноменологічного наближення читача до тексту. Проаналізовано специфіку таких термінів, як наративний пакт і наративний читач.

Ключові слова: постмодернізм, постпостмодернізм, наративний пакт, наративний читач, епістема, розщеплення суб'єкта, межі художньої реальності.

Вступ. Постмодернізм як культурно-історична епоха реалізується в умовах кризи ідеї прогресу, кризи у розумінні лінійності історії тощо. На протигагу модернізму та впевненості у прогресі в постмодернізмі йдеться про виснаження культури, суб'єкта, історії тощо.

Аналіз досліджень і публікацій. У. Еко [7, с. 85] і М. Лозано пов'язують постмодерністське мистецтво з «виснаженням» [11, с. 108]. «Словник іспанської мови» визначає постмодернізм як «культурний рух, який виник в архітектурі та поширився на інші галузі мистецтва й культури ХХ століття і який постає проти функціоналізму й сучасного раціоналізму» [18, с. 1811]. У словнику М. Молінер наявне таке трактування постмодернізму: «Поєднання культурних, мистецьких та філософських рухів ХХ століття, що характеризується подоланням модернізму» [13, с. 2364]. У цьому визначенні акцентовано подолання модернізму, водночас літературознавець М. Калінеску розглядає постмодернізм як інший вид модернізму, а М. Ло-

зано окреслює цей феномен як історичний період, що має місце після модернізму, але чия епістема містить у собі його ознаки. Таким чином, у трактуванні постмодернізму в літературі наявні різні, подеколи протилежні погляди.

За М. Калінеску, ми розуміємо постмодернізм у дослідженні як «фінал еволюції, що розвивається паралельно розвитку науки ХХ століття. Він розпочався у добу Модерну й виявляє нове обличчя в сучасності» [3, с. 260]. Дослідник розглядає п'ять компонентів епохи постмодернізму, а саме: пізній модернізм (як джерело постмодернізму, яке той із часом заперечує і в специфічний спосіб розвиває), авангард, декаданс, кітч і власне постмодернізм. Постмодернізм бере початок від післявоєнної кризи, що ставить під сумнів спосіб побудови мови задля створення нового європейського роману. У теоріях М. Бахтіна [1] та Х. Ортеги-і-Гассета [15] наявні дві основні напрями змін: криза відображення й важливість головного героя як наративного незалежного центру.